

LIMITY ZMLUVNEJ VOĽNOSTI V SÚKROMNOM PRÁVE

LIMITS OF CONTRACTUAL FREEDOM IN PRIVATE LAW

Ivana Semanová¹

DOI: <https://doi.org/10.24040/pros.13.11.2020.ssp.158-167>

Abstrakt

Zmluvná sloboda v súkromnom práve je vyjadrením autonómie vôle a zásadou „čo nie je zakázané je dovolené“. Táto zásada sa premieta v súkromnom práve v praxi ako veľká variabilita a voľnosť, ktorú uplatňujú zmluvné strany pri riešení rôznych situácií. V rámci zákonnom daných hraníc zmluvnú slobodu obmedzujú kogentné normy, ako aj autonómia druhej zmluvnej strany. Práca poukazuje na limity zmluvnej voľnosti v súkromnom práve všeobecne. Vymedzuje mantinely, ktoré sú dané priamo právnym poriadkom a s nimi súvisiace aplikačné problémy prevažne z oblasti pracovného práva.

Kľúčové slová

Zmluvná sloboda. Autonómia vôle. Kogentné normy.

Abstract

Contractual freedom in private law is an expression of the autonomy of the will and the principle of "what is not forbidden is allowed". This principle is reflected in private law in practice as a great variability and freedom that the parties apply in dealing with different situations. Within the statutory limits, contractual freedom is restricted by mandatory standards as well as the autonomy of the other contracting party. The work points to the limits of contractual freedom in private law in general. It defines the boundaries, which are given directly by the legal order and related application problems, predominantly in the field of labor law.

Keywords

Contractual freedom. Autonomy of will. Mandatory standards.

¹ JUDr. Ivana Semanová, externý doktorand Katedry pracovného práva a práva sociálneho zabezpečenia Právnickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, študijný program Pracovné právo.

Úvod

Súkromnoprávne vzťahy sú príznačné práve pre svoju zmluvnú voľnosť. Zmluvná sloboda v súkromnom práve je vyjadrením autonómie vôle a uplatnením zásady „čo nie je zakázané je dovolené“. Táto zásada sa premieta v súkromnom práve v praxi ako veľká variabilita a voľnosť, ktorú uplatňujú zmluvné strany pri riešení rôznych situácií. To znamená, že právo je v tomto zmysle úplné pretože, o ktoromkoľvek ľudskom chovaní, ktoré nie je zakázané právnym predpisom platí, že je právom dovolené. Akékoľvek ľudské chovanie je teda z hľadiska práva buď dovolené alebo nedovolené (zakázané). Pričom zákonný zákaz nemusí byť len výslovný, ale môže vyplývať implicitne z príkazov (ak je určité chovanie zákonom prikázané, vyplýva z toho zákaz iného chovania) alebo z dovolení (ak je zákonom výslovne dovolené len určité chovanie, plynie z toho aj zákaz chovania iného).²

V rámci zákonom daných hraníc zmluvnú slobodu obmedzujú kogentné normy, ako aj autonómia druhej strany. Príspevok poukazuje na limity zmluvnej voľnosti v súkromnom práve všeobecne. Vymedzuje mantinely, ktoré sú dané priamo právnym poriadkom, a s nimi súvisiace aplikačné problémy prevažne z oblasti pracovného práva.

I Zmluvná sloboda a autonómia vôle

Pre jasnosť veci je potrebné rozlišovať medzi termínmi zmluvná sloboda a autonómia vôle. Zásada zmluvnej slobody je jedným z výrazov autonómie vôle vzťahujúca sa na oblasť záväzkových vzťahov a znamená predovšetkým slobodu kontrahovať, či nakladať s majetkom a právami. Autonómia vôle ako širší pojem znamená právne dovolenú možnosť slobodne sa rozhodnúť a realizovať svoje predstavy v medziach práva, či už vo forme právnych úkonov, alebo faktického, právne relevantného správania sa, zahŕňa v sebe nielen zmluvnú slobodu, ale aj vlastnícku slobodu, slobodu tvorby, či testovaciu slobodu.³

Prostredníctvom autonómie vôle sa premieta do súkromnoprávnych vzťahov ústavný princíp slobody človeka garantovaný čl. 1 Listiny, ktorá stanoví, že ľudia sú slobodní a rovní

² KNAPP, V.: *Co je dovoleno a co je zakázáno*. Právnik, 1990, č. 1, str. 24-25.

³ GÁBRIŠ, T.: *Autonómia vôle v zmluvnom systéme práva sociálneho zabezpečenia*. In: DÁVID, R., NECKÁŘ, J., SEHNÁLEK, D. (Editors). COFOLA 2009: the Conference Proceedings, 1. Edition. Brno: Masarykova Univerzita, 2009, s. 1020-1034.

v dôstojnosti aj v právach.⁴

Súkromnoprávna autonómia vyjadruje právnu zásadu, podľa ktorej je každý jednotlivec oprávnený v záujmovom okruhu svojho súkromného života upraviť svoje pomery podľa svojho vlastného uváženia, teda právnymi úkonmi ako prejavmi svojej vôle a to najčastejšie zmluvou (zásada zmluvnej autonómie). Tomuto nazeraniu zodpovedali aj prvé súkromnoprávne predpisy (normy, ustanovenia), ktoré sa vytvorili pre úpravu súkromných pomerov, a ktoré mali povahu dispozitívnu, t.j. upravovali súkromné pomery a záujmy s výhradou, že ich jednotlivci neupravujú svojimi dispozíciami.

Postupom času sa pre komplikovanosť a zložitosť úpravy súkromnoprávných pomerov veľmi často stávalo, že najmä slabšia strana právneho pomeru s ohľadom na svoju neznalosť a nešikovnosť urobila takú dispozíciu so svojím majetkom, ktorá bola proti ich objektívnym záujmom.⁵

Práve takýto okamih bol vyjadrením potreby istej regulácie, vytvorením zákonných limitov, ktoré by zamedzili zneužívaniu neznalosti druhej, zväčša slabšej strany, a to najmä v rozpore so slušnosťou, morálkou, či verejným záujmom. Z tohto dôvodu začali postupne vznikať v súkromnom práve normy kogentné, ktoré sú charakteristické skôr pre odvetvia verejného práva.

Hranice zmluvnej slobody stanovuje právo, v rámci ktorých sa vôľa subjektov môže slobodne utvárať a prejavovať. Tieto sú však rozdielne v závislosti od druhu právneho odvetvia, t. j. od toho, či ide o právo súkromné alebo verejné.⁶

V súkromnom práve sa stretávame s oblasťou najmä vecných práv, ku ktorým patria napr. rodinné právo a dedičské právo. Táto oblasť je príznačná práve pre svoju obmedzenosť nielen čo do obsahu záväzku. Tu sa autonómia vôle prejaví skôr v rozhodnutí či právny vzťah založiť alebo nie. Naopak menej sa prejavuje pri samotnom jeho obsahu.

Ďalšou formou stanovenia hraníc je aj vymedzením presne určeného výpočtu právnych vzťahov alebo subjektov, ktoré môže subjekt práva založiť. Ako príklad môžeme spomenúť inštitút dedenia.

Najvýraznejšie sa to prejavuje zakotvením inštitútu “neopomenuteľného dediča”,

⁴ Ústavný zákon č. 2/1993 Sb., čl. 1. Listiny základných práv a svobod.

⁵ OBČIANSKE PRÁVO. Všeobecná časť: J. Cirák, S. Ficová a kol., edícia Učebnice, Heuréka 2009, str.176.

⁶TINÁKOVÁ E.: Zmluvná sloboda v kontraktacnom procese v individuálnych pracovnoprávných vzťahoch. In: EPI Právny systém. [online] [cit. 2010-11-13] Dostupné na internete? <https://www.epi.sk/odborny-clanok/zmluvna-sloboda-v-kontraktacnom-procese-v-individualnych-pracovnopravnych-vztahoch-pam-8-2017.htm>.

ktorým je porúčiteľov potomok, ktorého nemôže porúčiteľ opomenúť ani v závete. Platné dedičské právo zakotvuje síce určitú voľnosť pre porúčiteľa pokiaľ ide o jeho tzv. voľnosť (možnosť zriadiť závet), avšak táto závetná voľnosť je zákonom obmedzená a to práve v prospech neopomenuteľných dedičov. Avšak aj potomkov môže porúčiteľ vylúčiť z dedenia a to tak, že ich vydedí za podmienok uvedených §469 a Občianskeho zákonníka.⁷

Na druhej strane je autonómia vôle (na rozdiel od filozofického ponímania slobody človeka) závislá na právnom poriadku a na právnych normách. Preto napríklad zmluvná autonómia nesmie byť v rozpore s kogentnými normami, ktoré určité jednanie výslovne zakazujú, resp. je obmedzovaná v prípadoch existencie iného základného práva (napr. prostredníctvom generálnych klauzúl, ako sú dobré mravy alebo zákaz zneužitia práva) alebo stanovujú určité povinnosti (napr. informačné povinnosti ako je v § 54b obč. zák.).⁸

II Kogentné normy

Kogentné normy obmedzujú ľudskú slobodu (autonómiu vôle) kategoricky, apriórne, takže kogentná norma je silnejšia než ľudská vôľa. Dispozitívne normy naopak rešpektujú ľudskú vôľu a dávajú jej prednosť, tzn. že ľudskú slobodu obmedzujú hypoteticky, aposteriórne, teda až pre prípad, kedy si ju samotné subjekty sami obmedzili.⁹ V súkromnom práve rozlišujeme dva typy kogentných noriem. Do prvej skupiny je možné zaradiť tie, ktorých porušenie spôsobuje neplatnosť právneho úkonu podľa § 39 OZ (Kogentná norma ruší zmluvné dojednanie bez toho, aby ho nanovo upravila). Kogentné právne normy tejto skupiny môžu samozrejme spôsobovať aj iba čiastočnú neplatnosť. Do druhej skupiny kogentných noriem patria normy, ktorých porušenie má za následok, že sa právny úkon nestane neplatným, ale jeho obsah je oproti odchylnej dohode zmenený v prospech zákonného vyjadrenia kogentnej normy (kogentná norma nastupuje namiesto zmluvného dojednania).¹⁰

⁷ VOJČÍK P.: *Občianske právo hmotné II*, vydavateľstvo UPJŠ v Košiciach, vydanie prvé 2006, ISBN 80-7097-631-4, str.261.

⁸ Nález Ústavného súdu Českej republiky zo dňa 6.11.2007, sp.zn. II.ÚS 3/06, dostupný z NALUS (<http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=56863&pos=1&cnt=5&typ=result>)

⁹ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. 1. vydání. Praha : C.H.Beck, 1995, str. 55.

¹⁰ SALAČ, J.: *K problematice rozporu právního úkonu se zákonem ve světle § 39 Občanského zákonníku*. In: *Právne rozhledy*, 10/1997, s. 511.

III Ďalšie mantinely zmluvnej slobody

Realizácia autonómie vôle naráža jednak na mantinely stanovené právnym poriadkom, zároveň sa dostáva do konfliktu s predstavami iného subjektu, s ktorým má subjekt práva záujem vstúpiť do právneho vzťahu. Popri právnom poriadku je tak druhým prirodzeným mantinelom realizácie autonómie vôle zmluvná sloboda (autonómia vôle) vlastná druhej strane.¹¹ S otázkou uplatňovania autonómie vôle úzko súvisí sloboda subjektov ako taká.

Každý človek má nachádzať hranice svojej slobody v slobode druhého. Právnym vyjadrením slobody sú určité práva na niečo, k niečomu, alebo od niečoho. Jednotlivé práva sú časťami slobody, alebo právnym vyjadrením určitého aspektu slobody. Ich uplatňovanie je dôležitou formou naplňovania slobody. V skutočnosti však nie je možné niektoré práva vykonávať bez toho, aby sme nezasahovali do práv iných. Dochádza tak ku kolízii práv, pričom určité právo môže byť obmedzené len v zákonnom rozsahu. Preferovať sa pritom musí právo, ktoré nie je možné vykonávať bez zákonného obmedzenia práva druhého jedinca (vlastnícke právo k nehnuteľnosti musí rešpektovať právo k bývaniu nájomníkov).¹²

Nepochybne nie menej dôležitým limitom zmluvnej voľnosti je aj verejný záujem, čím sa má na mysli najmä ochrana verejného poriadku, životného prostredia, kultúrnych pamiatok, verejného zdravia a pod. Konkrétnejším aspektom je aj výslovná zásada súkromného práva, akou sa rozumejú dobré mravy.

Podstatným rysom dobrých mravov je ich previazanosť s hodnotami (spravodlivosť, mravnosť, morálka, prirodzený rešpekt k človeku) a svoj skutočne normatívny obsah získavajú až aplikáciou na právne vzťahy na základe zákonného odkazu. Predstavujú východisko pre korekciu neprijateľných (neférových) zmluvných ustanovení, ktoré zakladajú nerovnosť postavenia a vyjednávacích schopností zmluvných strán.¹³

¹¹ DOLOBAČ, M.: *Hranice zmluvnej slobody v pracovnom práve*. Košice: Univerzita P.J. Šafárika v Košiciach, 2017, ISBN 978-80-8152-574-2, str. 86.

¹² GERLOCH A.: *Teorie práva*, 6. Aktualizované vydání, vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeňek, s.r.o., 2013, str. 250.

¹³ SALAČ, J.: *Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu*. 2. vydání. Praha : C.H. Beck, 2004, str 15, str. 16.

IV Limity zmluvnej slobody v pracovnom práve

Limity zmluvnej slobody sú určované priamo odvetvím práva, v ktorom sa jednotlivé subjekty môžu slobodne vyjadrovať a prejavovať. Konkrétne odvetvie, v závislosti od toho, či sa jedná o právo súkromné alebo verejné určuje hranice zmluvnej slobody rozdielne. Veľmi špecifickou právnou oblasťou je práve pracovné právo, v ktorom badať prvky nielen súkromného ale aj verejného práva.

Zo samotnej podstaty pracovného práva, v ktorom sa prelína špecifická kombinácia verejnoprávnej a súkromnoprávnej metódy, totiž vyplýva, že štát naďalej predovšetkým kogentnými normami reguluje základné práva a povinnosti subjektov pracovnoprávných vzťahov a ponecháva len pomerne malý priestor pre individuálnu úpravu spoločenských vzťahov. Preto nemožno v pracovnom práve očakávať takú zmluvnú voľnosť, ako ju má právo obchodné alebo občianske už v určení jeho obsahu. Pracovné právo je svojou rigidnosťou niekde na pomedzí. Z pohľadu autonómie vôle jednotlivca je oproti občianskemu či obchodnému právu pevne zviazané, nie však až natoľko aby stratilo svoj charakter súkromného práva.¹⁴ Pracovné právo, charakteristické svojou sociálnou funkciou, zmluvnú voľnosť reguluje výraznejším spôsobom než tradičné súkromnoprávne odvetvia. Spor medzi úplnou, bezhraničnou liberalizáciou pracovného práva, ktorá žije v predstavách zamestnávateľa, a na druhej strane sociálnou, ochrannou a možno až paternalistickou úlohou pracovného zákonodarstva, ktorá je preferovaná zamestnancami, je logický a prirodzený. Obe skupiny chránia svoje legitímne záujmy. Do tohto sporu ale vstupuje verejná moc prostredníctvom právnej regulácie. Nemožno spochybňovať povinnosť zákonodarcu kogentnými a relatívne kogentnými normami ukrajovať zo zmluvnej slobody, predovšetkým z dôvodu verejného záujmu a ochrany slabšej strany.¹⁵

Jednou zo zásad pracovného práva, ktorá sa nachádza v úvodných ustanoveniach Zákonníka práce je aj zásada zmluvnej voľnosti. Jedná sa o zakotvenie ústavného princípu v čl. 2 základných zásad Zákonníka práce, kde sa uvádza:

„Pracovnoprávne vzťahy podľa tohto zákona môžu vznikáť len so súhlasom fyzickej

¹⁴ TINÁKOVÁ E.: Zmluvná sloboda v kontraktacnom procese v individuálnych pracovnoprávných vzťahoch. In: EPI Právny systém. [online] [cit. 2010-11-13] Dostupné na internete? <https://www.epi.sk/odborny-clanok/zmluvna-sloboda-v-kontraktacnom-procese-v-individualnych-pracovnopravnych-vztahoch-pam-8-2017.htm>.

¹⁵ DOLOBAČ, M. *Hranice zmluvnej slobody v pracovnom práve*. Košice: Univerzita P.J. Šafárika v Košiciach, 2017, str. 90 ISBN 978-80-8152-574-2.

osoby a zamestnávateľa. Zamestnávateľ má právo na slobodný výber zamestnancov v potrebnom počte a štruktúre a určovať podmienky a spôsob uplatnenia tohto práva, ak tento zákon, osobitný predpis alebo medzinárodná zmluva, ktorou je Slovenská republika viazaná, neustanovuje inak. Výkon práv a povinností vyplývajúcich z pracovnoprávnych vzťahov musí byť v súlade s dobrými mravmi, nikto nesmie tieto práva a povinnosti zneužívať na škodu druhého účastníka pracovnoprávneho vzťahu alebo spoluzamestnancov.“

Stotožňujem sa s názorom docenta Dolobáča, ktorý poukázal na nezrozumiteľnosť a neúplnosť formulácie vyššie citovaného článku 2 Zákonníka práce, kde poukázal na to, že zmluvná sloboda je zvýraznená len vo vzťahu k osobe zamestnávateľa a aj to len v jej dvoch dielčich aspektoch (sloboda uzavretia zmluvy a sloboda výberu zmluvného partnera) s dôvetkom, že zmluvnú slobodu zamestnávateľa možno obmedziť zákonom či medzinárodnou zmluvou.¹⁶

Neúplná formulácia článku 2 základných zásad Zákonníka práce spôsobuje to, že nie je jasné a pozitívne vyjadrenie rozsahu zmluvnej voľnosti.

Obmedzenie autonómie vôle právnym poriadkom je jasne vyjadrené v čl. 2 ods. 3 Ústavy SR: „Každý môže konať, čo nie je zákonom zakázané, a nikoho nemožno nútiť, aby konal niečo, čo zákon neukladá.“

Tento ústavný princíp sa síce vzťahuje rovnako aj na oblasť pracovného práva, avšak z judikatúry a teórie pracovného práva je zrejmé, že sa javí byť oslabený pri realizácii ochrany zamestnancov ako slabšej strany, ako aj pri uplatňovaní zásady rovnakého zaobchádzania.

V tejto súvislosti možno uviesť, že vyšší stupeň kogentnosti a aplikácia súkromnoprávnej zásady sa nevyklúčujú, pretože ide o dve odlišné otázky. Kogentnosť právnej normy stanovuje len limity konkrétnej právnej normy a zasadá povoľovacia stanovuje limity pre celý zákon, či celé právne odvetvie.¹⁷

Podľa § 18 Zákonníka práce: „zmluva podľa tohto zákona alebo iných pracovnoprávnych predpisov je uzatvorená, len čo sa účastníci dohodli na jej obsahu.“ Pracovno- právna teória v nadväznosti na § 18 Zákonníka práce vychádza z princípu tzv. numerus clausus zmluvných typov, t. j. z obmedzenia možnosti použitia iných zmluvných

¹⁶ DOLOBÁČ, M.: *Hranice zmluvnej slobody v pracovnom práve*. Košice: Univerzita P.J. Šafárika v Košiciach, 2017, ISBN 978-80-8152-574-2, str. 65.

¹⁷ TOMAN J.: *Individuálne pracovné právo. Všeobecné ustanovenia a pracovná zmluva*. Vydavateľ: Friedrich Ebert Sti ung, zastúpenie v SR; Bratislava 2014, ISBN 9788089149421, str. 110

typov než aké Zákonník práce výslovne vymenováva (upravuje).¹⁸

Podľa § 17 ods. 2 Zákonníka práce „právny úkon, na ktorý neudelil predpísaný súhlas príslušný orgán alebo zákonný zástupca alebo na ktorý neudelili predpísaný súhlas zástupcovia zamestnancov, právny úkon, ktorý nebol vopred prerokovaný so zástupcami zamestnancov, alebo právny úkon, ktorý sa neurobil formou predpísanou týmto zákonom, je neplatný, len ak to výslovne ustanovuje tento zákon alebo osobitný predpis.“.

V Zákonníku práce je možno identifikovať niekoľko základných členení ohľadom zmlúv, dohôd alebo dvojstranných úkonov. Dôležité je rozlíšenie medzi zmluvou, ktorou sa pracovnoprávny vzťah zakladá a inými dohodami, ktoré sa uzatvárajú počas trvania pracovného pomeru. Z tohto hľadiska pracovnoprávny vzťah možno založiť len štyrmi zmluvnými typmi (bez ohľadu na pomenovanie „dohoda“ pri dohodách podľa § 223 až § 228a ZP):

1. pracovná zmluva,
2. dohoda o pracovnej činnosti,
3. dohoda o brigádnickej práci študentov (študenta),
4. dohoda o vykonaní práce.¹⁹

Plná aplikácia zmluvnej slobody pre pracovné právo by znamenala plnú liberalizáciu, ktorá v pracovnom práve nie je možná bez narušenia ochrannej funkcie pracovného práva a bez narušenia jedného zo základných dôvodov vyčleňovania pracovnej zmluvy z civilných kódexov. Na druhej strane aplikácia opačnej zásady vzbudzuje pochybnosti o primeranosti zásahov. Dochádza tu k stretu verejnoprávneho záujmu obmedzovať (možnosť konať len to, čo je dovolené; typický pre konanie statných a verejných organov) so súkromnoprávnym záujmom (konať to, čo nie je zakázané). Ako uvádza Schronk pre Zákonník práce by mal platiť princíp regulácie „toľko slobody, koľko je možné, toľko kogentnosti predstavujúcej ochranu, koľko je nevyhnutné.“²⁰ Princíp autonómie vôle môže byť potlačený iba v tom prípade, ak je v kolízii s iným právnym princípom, najmä princípom ochrany dobrej viery, a

¹⁸ TOMAN J.: *Individuálne pracovné právo. Všeobecné ustanovenia a pracovná zmluva*. Vydavateľ: Friedrich Ebert Stí ung, zastúpenie v SR; Bratislava 2014, ISBN 9788089149421

¹⁹ TOMAN J.: *Individuálne pracovné právo. Všeobecné ustanovenia a pracovná zmluva*, Vydavateľ: Friedrich Ebert Stí ung, zastúpenie v SR; Bratislava 2014, ISBN 9788089149421, str. 96

²⁰ SCHRONK, R.: *Reforma pracovného práva na pokračovanie*. In: *Justičná revue: časopis pre právnu prax*. Bratislava: Ministerstvo spravodlivosti SR, roč. 57, č. 4, 2005, s. 484.

tento v porovnaní nad ním preváži.²¹

Záver

Témou príspevku boli “limity zmluvnej voľnosti v súkromnom práve”, ktorý sa zamerail na všeobecné teoretické východiská autonómie vôle jednotlivca vo vzťahu k ústavnému princípu „čo nie je zakázané je dovolené“. Snahou bolo vymedziť konkrétne limity, s ktorými sa stretávame v našom právnom poriadku v oblasti súkromného práva a zdôrazniť dôvody, ktoré viedli našich zákonodarcov k zavedeniu nutných právnych regulatív, a to v záujme naplnenia hodnotovo tých najvyšších kvalít spoločnosti, akými sú ochrana slabšieho, ako aj zabezpečenie nachádzania hraníc slobody v slobode druhého.

Intenzívnejší badať limity zmluvnej voľnosti konkrétne v jednej oblasti súkromného práva, a to právu pracovnému, nakoľko tu môžeme ešte viac vnímať jeho ochrannú funkciu vo vzťahu k zamestnancovi ako slabšej strane. Zavedením princípu tzv. numerus clausus zmluvných typov, t. j. obmedzenia možnosti použitia iných zmluvných typov než aké Zákonník práce výslovne vymenováva tak dochádza k výraznému stanoveniu hraníc zmluvnej slobody. Aj keď zámer zákonodarcu je pozitívny, vznikajú úvahy a názory, či by bolo možné v tejto oblasti práva posilniť zmluvnú slobodu jednotlivca, a to napríklad uvoľnením zmluvných typov.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Kapitola v učebnici alebo monografii:

BARANCOVÁ, H. a kol.: Základné práva a slobody v pracovnom práve. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čenek, s.r.o., 2012, str. 83-84.

DOLOBAČ, M.: Hranice zmluvnej slobody v pracovnom práve. Košice: Univerzita P.J. Šafárika v Košiciach, 2017, str. 65 ISBN 978-80-8152-574-2.

²¹ BARANCOVÁ, H. A kol.: *Základné práva a slobody v pracovnom práve*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čenek, s.r.o., 2012, str. 83-84.

GÁBRIŠ, T.: Autómia vôle v zmluvnom systéme práva sociálneho zabezpečenia. In: DÁVID, R., NECKÁŘ, J., SEHNÁLEK, D. (Editors). COFOLA 2009: the Conference Proceedings, 1. Edition. Brno: Masarykova Univerzita, 2009, s. 1020-1034.

GERLOCH, A.: Teorie práva, 6. Aktualizované vydání, vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeňek, s.r.o., 2013, str. 250.

KNAPP, Viktor.: Co je dovoleno a co je zakázáno. Právník, 1990, č. 1, str. 24-25.

SALAČ, J.: K problematice rozporu právního úkonu se zákonem ve světle § 39 Občanského zákonníku. In: Právne rozhledy, 10/1997, s. 511.

SALAČ, J.: Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. 2. vydání. Praha : C.H. Beck, 2004, str 15, str. 16.

SCHRONK, R. Reforma pracovného práva na pokračovanie. In: Justičná revue: časopis pre právnu prax. Bratislava: Ministerstvo spravodlivosti SR, roč. 57, č. 4, 2005, s. 484.

TOMAN J.: Individuálne pracovné právo. Všeobecné ustanovenia a pracovná zmluva , Vydavateľ: Friedrich Ebert Sti ung, zastúpenie v SR; Bratislava 2014, ISBN 9788089149421, str. 110.

VOJČÍK, P.: Občianske právo hmotné II, vydavateľstvo UPJŠ v Košiciach, vydanie prvé 2006, ISBN 80-7097-631-4, str. 261.

Internetové zdroje:

TINÁKOVÁ E.: Zmluvná sloboda v kontraktacnom procese v individuálnych pracovnoprávných vzťahoch. In: EPI Právny systém. [online] [cit. 2010-11-13] Dostupné na internete <https://www.epi.sk/odborny-clanok/zmluvna-sloboda-v-kontraktacnom-procese-v-individualnych-pracovnopravnich-vztahoch-pam-8-2017.htm>

Judikatúra:

Nález Ústavného súdu Českej republiky zo dňa 6.11.2007, sp.zn. II.ÚS 3/06, dostupný z NALUS

(<http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=56863&pos=1&cnt=5&typ=result>)